

BIBLIOTECARUL – UN POSIBIL PROIECT DE CERCETARE

EVA MÂRZA

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

The Librarian – a Possible Research Project

ABSTRACT

This evocation deals with the position of the librarian as seen by others – from the outside. A simple definition describes the librarian as "a person that administers and runs a library". With this paper, we try to put the librarian in the place he has occupied in history as the one who has always stood between the reader, the book and the library space, as the one who has mediated knowledge, information to the reader/researcher. We call for the creation of an encyclopaedia/dictionary of libraries and librarians in Transylvania, because we are convinced that such a work would complete the history of culture in this multi-ethnic and multicultural area. The large number of libraries with historical book holdings urges such future research. Librarians in these libraries have played an essential role in developing social life and scientific activity, especially since the Enlightenment.

The librarian's role in a modern library will not change in the future, except that how they communicate with the reader will be different.

Cuvinte-cheie: Transilvania, bibliotecari, bibliotecă, istorie, dicționar, internet

Key words: Transylvania, librarians, library, history, dictionary, internet

Bibliotecarul – termenul reprezintă un concept care cuprinde nenumărate componente, dacă avem în vedere că această profesie se încadrează într-un context istoric de lungă durată și complexitate: mănăstire, scriptoriu, copist, tipar, bibliotecă (achiziție, inventariere, catalogare, bibliografiere etc.), colecționari, colecții de carte, biblioteconomie etc. și, deocamdată, în contemporaneitate – informatizare. Bibliotecarul este cel care leagă prin calitatea sa toate activitățile pornite de la scris până la carte, de la apariția cuvântului scris în formă de carte până la intrarea volumului în mâna cititorului/colecționarului. Nu este deloc facil să stabilim profilul profesiei de bibliotecar, apariția și evoluția sa, pentru că toate acestea se schimbă de la o epocă la alta. O foarte simplă definiție a bibliotecarului, care lasă loc interpretărilor bine sau mai puțin bine intenționate, îl caracterizează pe bibliotecar ca „persoană care se ocupă de administrarea și funcționarea unei biblioteci”¹. Mesajul transmis poate fi de bun augur prin exprimarea largă, prin care nu se stabilesc limitele, dar el poate cauza și aprecieri greșite, și un punct de vedere simplist.

¹ <https://dexonline.ro/definitie/bibliotecar>, accesat la 12.10.2021.

Bibliotecarul în calitate de custode, persoană care răspundea de cărțile din bibliotecă, a apărut în istorie odată cu formarea primelor colecții de carte, atunci când nici nu se vorbea despre alte profesii. Numeroși scriitori antici se referă la bibliotecari în scrierile lor. În Antichitate, bibliotecarul putea fi un sclav educat, care și-a asumat menirea de a-i servi pe savanții vremii, de a-i ajuta în evoluția lor intelectuală. Poate erau niște ființe excluse din rândul semenilor, refugiate între cărțile vremii. De când se știe, în tratatele de istorie și chiar în lucrările despre istoria bibliotecilor, din Antichitate până la modernitate, bibliotecarul nu este un personaj important, în general, el se află în umbra altora sau a muncii sale. S-au păstrat totuși numele bibliotecarilor din Antichitate, unii dintre ei au intrat în istoria bibliotecilor în care au funcționat, alții sunt cunoscuți marginal din vechile texte scrise, numele lor este completat de calitatea îndeplinită la un moment dat – „bibliotecar”. De la Biblioteca din Alexandria s-au păstrat în istoriografie numele lui Callimachos, Zenodotos, Apollonius din Rhodos, mai apar numele lui Aristofan din Bizanț, Aristarchus din Samotrace sau Crates de Mallus de la Biblioteca din Pergam și mulți alții – scriitori, erudiți ai vremii, dar și bibliotecari². Datorită lor este cunoscut conținutul unora dintre cele mai vechi biblioteci. Callimachos și catalogul său de bibliotecă ne permit să cunoaștem astăzi cuprinsul Bibliotecii din Alexandria, biblioteca fiind distrusă încă în antichitate. Ca autor al catalogului, Callimachos a fost numit „părintele bibliografiei”. Un alt custode al bibliotecii din Alexandria a fost Marcus Terentius Varro, un autor prolific, dar și bibliotecar. În Biblioteca de la Roma a lui Cicero au lucrat bibliotecarii greci Sositheos și Menophilos. În vremea lui Vespasian, „procurator bibliothecae” a fost Caius Tullius Vestinus, și lista bibliotecarilor antici ar putea continua, dar nu ne-am propus să ne ocupăm de ei. Fără contribuția bibliotecarilor, bibliotecile ar rămâne „morminte de cărți”³.

În Evul Mediu, munca în scriptorii și biblioteci s-a datorat secole la rând călugărilor, care nu au fost numai copiiști ocupați cu multiplicarea cărților sfinte, ci și cei care le-au ordonat în rafturile bibliotecilor mănăstirești. Cum se întâmpla în lumea mănăstirilor medievale, numele copiiștilor, miniaturiştilor de manuscrise și ale celor care au îndeplinit misiunea de organizare a bibliotecilor, *custos librorum*, au rămas de cele mai multe ori anonime. Într-o lume laică, uneori având calitatea de secretar al colecționarului (care nu era neapărat un om instruit), de formarea intelectuală și profesională a bibliotecarului depindea și devenirea colecționarului⁴. Pentru epocă și pentru profesia de bibliotecar, sunt

² Numele lor, cu câteva scurte date biografice, figurează pe wikipedia. Nu am citat sursele, pentru că nu dorim să ne ocupăm de bibliotecarii acestei epoci.

³ Rost 1990, p. 109.

⁴ Bontescu, p. 10-15, autoarea introduce multe nume de bibliotecari, care au jucat în trecut un rol în evoluția bibliotecilor. Text disponibil în mediul online prin link-ul academia.edu/9199820/Biblioteca_si_Bibliotecarul_reprere_istorice (accesat la 12. 09. 2021)

edificatoare instrucțiunile ordinului dominican de la jumătatea secolului al XIII-lea, care rezultă din adunarea Marelui Capitlu de la Buda, valabile și pentru biblioteca dominicanilor de la Oradea. Selectăm din ele:

„Ține de funcția bibliotecarului să se îngrijească, pe cât se poate, ca să aibă la dispoziție o încăpere bună și sigură pentru instalarea bibliotecii. Să fie un loc ferit de vânt și de ploaie, dar – așa cum cere buna conservare a cărților – să fie suficient de aerisit. Dulapul în care se așază cărțile să se facă din lemn, ca astfel cărțile să fie și mai ferite de putrezire și umezeală. Să fie înzestrate cu multe rafturi, și cărțile aparținătoare câte unui domeniu să fie așezate pe ele în așa fel, încât cele ce aparțin unui domeniu să nu se răzlească, ci să se adune laolaltă, prevăzându-se cu indicatoare de cote. Cotele trebuie să fie indicate și pe raft, ca să putem stabili unde se găsește ceea ce căutăm. Tot el are obligația să însemneze pe o foaie de pergament toate cărțile conventului, iar creșterea să o adauge sau scăderea să o șteargă, după cum este cazul. Această listă trebuie să o predea urmașului său când pleacă din slujbă; tot așa să le preia de la înaintașul său, când își ocupă slujba, ca să poată da socoteală de cărți oricând îi cere superiorul său. [...] Tot el trebuie să aibă grijă ca, fie el însuși, fie altcineva, după cum va dispune priorul, să repare cărțile, să le îmbrace cu piele și să le lege bine. Să facă însemnare pe cotorul fiecărui volum, ce fel de carte sau cărți conține, scrierea sau scrierile cui sunt cuprinse în el, iar pe prima foaie să fie scrise următoarele: Aceasta este cartea conventului N. al fraților predicatori. Dacă apreciază că merită să se amintească și donatorul cărții, să mai adauge: pe care a dăruit-o N. pentru mântuirea sufletului său. [Bibliotecarul] să se străduiască să sporească numărul cărților comunității în timpul cât va funcționa, fie – dacă e posibil – din milosteniile strânse în acest scop, fie prin novicii care dispun de cărți la intrare [în ordin], fie îngrijindu-se ca din cărțile fraților decedați să ajungă unele între cele ale obștei. Dar să se silească să le sporească și prin orice alte mijloace posibile. Să se mai îngrijească să procure și cărțile care lipsesc din anumite discipline... O dată sau de două ori pe an, împreună cu colegul său delegat în acest scop, să strângă laolaltă toate cărțile și să le ducă într-un loc potrivit. Acolo apoi să le răsfoiască pe toate și să stabilească, nu cumva s-a pierdut vreuna, nu au distrus-o carii pe alta. Dacă află că-i lipsește o carte, să se străduiască a o găsi degrabă. [...]. Tot el trebuie să aibă grijă ca într-un loc liniștit și

potrivit să fie un pupitru mare sau chiar mai multe, de care să fie înălțuite câteva cărți mai des necesare fraților...”⁵.

Aceste instrucțiuni aplicate la jumătatea secolului al XIII-lea au în vedere fiecare segment din activitatea bibliotecarilor, valabil nu numai atunci, ci și pe parcursul multor secole ce au urmat.

Biblioteca și bibliotecarii săi se aflau „in medias res” al progresului în știință. Printre primii profesioniști care s-au îngrijit ca biblioteca să devină un leagăn al intelectualității a fost Gabriel Naudé (1600-1653)⁶. Este bine-cunoscut istoriografiei prin manualul său, tipărit încă în anul 1627, la Paris, *Advis pour dresser une bibliothèque*. Clasificarea științei i-a preocupat pe filozofi și pe bibliotecari. Până la clasificarea zecimală, s-au propus numeroase sisteme de organizare a științei. Bibliotecarul american Melvil Dewey (1851-1931)⁷ a fost creatorul *Calsificării Zecimale*, care-i poartă numele. În anul 1885, în calitate de bibliotecar-șef la Universitatea Columbia, a creat un sistem special pentru organizarea fondurilor de bibliotecă, iar belgianul Paul Marie Ghislain Otlet (1868-1944), nu neapărat un specialist în domeniu, împreună cu La Fontain au perfecționat, de fapt, *Clasificarea Zecimală Universală*⁸. Sunt puține nume ale acelor personalități care au contribuit în trecut semnificativ la propășirea calității/profesiei de bibliotecar. Pe aceștia și pe o întreagă pleiadă de nume de bibliotecari i-a cules în anul 2002 cercetătoarea Sidonia Puiu, într-un studiu, cu scopul de elogiare a profesiei, de la cei mai vechi, din Antichitate prin Evul Mediu până la secolul al XX-lea⁹. Lista lor nu este încheiată, dar este dovada că se poate face mai mult, și eforturile ar merita.

Biblioteca, prin tot ce înseamnă ea din Antichitate până în secolul al XX-lea, este prezentă în numeroase tratate de istorie, fără să ocupe un loc central în cele mai multe volume de gen, iar modeștii „mânuitori de cărți”, bibliotecarii, se află undeva la „printre altele” sau nu sunt deloc menționați. Încercând să accesăm o istoriografie a problemei pe internet (în condițiile anului 2021), am cerut termenul „bibliotecar”. Rezultatele obținute au fost interesante, dar nu foarte edificatoare. Prima informație nu ne-a deschis un link de specialitate, ci ne-a indicat filmul *Bibliotecarul: Comoara din spatele cărților* sau *The Librarian: Quest for the Spear*, care este un film de aventuri din anul 2004 și care nu are multe în comun cu funcția de bibliotecar, fiind un titlu de film

⁵ Jakó 1977, p. 404 citează lucrarea lui Kovács 1963, p. 72-73, unde sunt indicate obligațiile stabilite la Marele Capitul de la Buda din 1254, informație preluată inițial din lucrarea manuscrisă a autorului Humbertus de Romanis, *De instructione officialium Ordinis Fratrum. Praedicatorum. De officio librarii. – Holstenius Codex Regularum Monasticarum*, din care cităm după traducerea publicată de Jakó 1977, p. 31-33.

⁶ <https://www.britannica.com/biography/Gabriel-Naude> (accesat la 13. 10. 2021).

⁷ <https://www-britannica-com.translate.goog/biography/Melvil-Dewey> (accesat la 10. 10. 2021).

⁸ <https://www-britannica-com.translate.goog/biography/Paul-Otlet> (accesat la 10.10.2021)

⁹ Puiu 2002, p. 239-250.

fantezist, dar simpatic. Repetând procedura, am identificat, din domeniul beletristic, un roman al lui Antonio G. Iturbe, scriitorul aragonez care a publicat *La bibliotecaria de Auschwitz* (2012) sau *Biblioteca de la Auschwitz*, în varianta românească. Este o poveste fantastică prin conținutul ei, dar adevărată, bazată pe documente și un contact direct cu „bibliotecara”, care a apărut și în limba română în anul 2015¹⁰. Fascinat de soarta unei fete evreice de la Praga, autorul s-a documentat, găsind-o și pe fosta bibliotecară a lagărului. Povestea începe odată cu anul 1939, începutul celui de-Al Doilea Război Mondial. În lagărul de concentrare de la Auschwitz i s-a dat fetei de 14 ani misiunea să ascundă cărțile dragi evreilor. Dita Kraus a devenit astfel bibliotecara secretă a Auschwitzului cu o minusculă bibliotecă de 8 volume. Autorul a obținut pentru roman premiul *Troa Libros* al Fundației Troa, considerând premiul și un omagiu adus cărților, noi am putea adăuga, și bibliotecarilor. Jeanette Winter este autoarea cărții ilustrate în stil folcloric pentru copii *Bibliotecarul din Basra „O poveste adevărată a Irakului”*¹¹, o altă poveste tristă despre cărți și bibliotecari, despre invazia din Irak din anul 2003. Aflându-se în pericol orașul Basra, trebuia salvată Biblioteca centrală din oraș. Bibliotecarul șef, de fapt bibliotecara (Alia Muhammad Baker, un personaj real), chiar dacă nu i s-a dat voie, salvează cărțile cu ajutorul vecinilor și prietenilor, ducându-le în restaurantul aflat în vecinătatea bibliotecii. A reușit să salveze 30.000 de cărți, însă restul bibliotecii a fost incendiat. Cartea și autoarea ei au fost premiate cu mai multe premii internaționale. Nu putem să nu-i amintim, în final, pe cei doi bibliotecari (uciși) din *Numele trandafirului* al lui Umberto Eco. Iată cum bibliotecarii au fost aduși în fața publicului nespecializat și au devenit personaje principale în cinematografie și în beletristica europeană.

Profesia de bibliotecar nu se află între profesiile de rezonanță și nu a fost evaluată la adevărată ei valoare; cunoaștem sentința mai veche, după care biblioteca nu este altceva decât un depozit de cărți, iar bibliotecarul nu avea decât două obligații: să împrumute cărțile și să le pună la loc. Totuși bibliotecarul făcea și face parte integrantă din spațiul bibliotecii, chiar dacă existența sa din preajma cărților nu trebuia să fie spectaculoasă pentru observatorii din exterior. Fără contribuția sa în bibliotecă, ar domni haos și dezordine. În acest sens, am găsit un „of” al bibliotecarilor de la jumătatea secolului trecut, în care se spunea: „Când suntem întrebați care este ocupația noastră, de obicei la răspunsul nostru se exclamă în două moduri. Sau cu încântare „oh! bibliotecar..., dar este un lucru foarte frumos, voi doar citiți, vă distrați toată ziua! Sau se răspunde cu dispreț: aha, deci bibliotecar ... este nevoie și de așa ceva ... după care se mai adaugă: nu puteați alege o ocupație mai

¹⁰ Iturbe 2015.

¹¹ Winter 2005.

utilă?”¹². Este o atitudine întâlnită și personal în trecutul puțin mai îndepărtat. Recunosc că și subsemnata, absolventă a specializării de biblioteconomie și științele informaticii¹³, am acordat puțină atenție acestor atitudini, observând prea puțin contextul, pe când mi-am desfășurat activitatea în bibliotecă. Profesia de bibliotecar, privită din exterior, a fost una puțin luată în seamă. Totuși, prin tot ce întreprinde bibliotecarul, el este acela care pregătește terenul pentru alții, pentru cercetători. Fără el, nici în trecut și nici în zilele noastre, nu ar putea fi realizat vreun progres în știință. În paginile scrise de Gottfried Rost în *Der Bibliothekar Schatzkammerer oder Futterknecht* găsim un suport documentat despre această realitate. Prin pledoaria sa despre calitatea de bibliotecar, autorul s-a oprit asupra unor personalități, erudiți ai vremii lor, care au fost și bibliotecari pe parcursul devenirii lor de juriști, scriitori, poeți, propunând o listă destul de lungă de nume¹⁴.

Personal, încercând să aducem un nou punct de vedere asupra problemei, am oferit unui doctorand promițător tema despre „locul bibliotecarului” în lumea bibliotecii pentru elaborarea unei teze de doctorat. Din păcate, doctorandul nu a avansat în cercetare, după realizarea primului raport; cred că din motive obiective și probabil și subiective, lucrarea a fost abandonată, chiar dacă putea fi o contribuție importantă, care ar fi adus bibliotecarul din spatele rafturilor cu cărți la locul meritat. Despre acest concept s-a scris sporadic și atunci când apărea câte un nume de bibliotecar, dar întotdeauna a fost umbrat de importanța bibliotecii în care funcționează¹⁵. Această profesie care a fost de bază în evoluția științei în lume, constructoare de memorie, merită să devină apreciată și cu o mare greutate prin valoarea sa socială.

O cercetare *quasi* exhaustivă, care ar avea ca temă centrală profilul și rolul bibliotecarului în societate, ar fi posibil de realizat, după opinia noastră, prin conceperea unui dicționar biografic. Ar putea fi incluși în această lucrare cei mai cunoscuți reprezentanți ai profesiei din trecut, până la epoca modernă. Pentru

¹² Szilágyi 1959, p. 508: „Ha azt kérdezik tőlünk, hogy mi a foglalkozásunk, a válaszukra általában kétféleképpen reagálnak. Vagy elragadtatással felkiáltanak, hogy ‘ó! könyvtáros...’, de hiszen az nagyon szép dolog, egész nap csak olvasnak, szórakoznak!...’, vagy lebiggyesztek ajkukat mondván: ‘úgy ... szóval könyvtáros... no igen ... szükség van ilyenre is...’, s aztán sokan hozzátesszik: ‘de mondja, nem tudott valami hasznosabb foglalkozást választani?’”

¹³ La terminarea Facultății de Filozofie a Universității „J. A. Komenský”, pe diploma mea scrie: „promovat – bibliotecar”.

¹⁴ Rost 1990, p. 77: între numele bibliotecarilor găsim și numele autorului imnului casei de Austria din anul 1797, Lorenz Heinrich Haschka, custodele Bibliotecii Universitare de la Viena (pe muzica lui Joseph Haydn). Vezi și <https://peoplepill.com/people/lorenz-leopold-haschka> (accesat la 15.10.2021).

¹⁵ Nu pot să nu menționez în acest loc că am coordonat două lucrări de doctorat, din păcate nepublicate, care aveau ca temă principală personalități de profil dintre cele mai importante pentru spațiul românesc, prin activitate și concept, pe Ioan Bianu și Ioachim Crăciun, ambele teze bine documentate, cu multe informații utile.

spațiul german, autorul Gottfried Rost a realizat o astfel de lucrare, care nu este un dicționar, ci mai degrabă o încercare de popularizare, o simpatică, dar bine documentată trecere în revistă a evoluției profesiei de bibliotecar, începând cu apariția literelor, hârtiei și altor suporturi de scriere, colecționarea, ajungând și la evoluția profesiei de bibliotecar în Europa Centrală și în Germania, în special. Autorul propune un ghid al muncii cu cartea din trecut și până în secolul al XX-lea, de dimensiuni restrânse. Ne-am putea gândi, în acest context, la elaborarea unei lucrări enciclopedice de un colectiv de autori de pe întreg teritoriul României sau, pentru început, din Transilvania cu Partiumul. De aici ar rezulta clar importanța bibliotecarilor și rolul lor în cultura țării și în evoluția științei. Bibliotecile și bibliotecarii sunt două concepte indisolubil legate și ar merita un astfel de efort.

Chiar dacă autorii Gheorghe Buluță, Victor Petrescu, în colectiv intrând și Emil Vasilescu, au realizat pe parcursul anilor lucrări referitoare la bibliologi români, incluzând aici și medalioanele unor bibliotecari, dar aceste contribuții nu se referă exhaustiv la aceștia. Lucrările merituoase, ca Gheorghe Buluță, Victor Petrescu, *Bibliologie românească. Idei. Portrete. Controverse*¹⁶; Gheorghe Buluță, Victor Petrescu, Emil Vasilescu. *Bibliologi români. Dicționar*¹⁷, într-adevăr includ numele bibliologilor români ale unora mai vechi, ale altora mai noi. Dar autorii au acordat prea puțină atenție bibliotecarilor din Transilvania și deloc celor care au avut în grijă bibliotecile etnicilor sași, maghiari și secui din acest spațiu multiethnic și multinațional. Accentul s-a pus pe bibliologii care au funcționat în ultimii cca 100 de ani, foarte mulți fiind la momentul editării lucrărilor amintite în viață. Din Transilvania, dintre cei ce pot fi încadrați în categoria de fondatori, nu sunt omiși Ioan Bianu, Ioachim Crăciun, iar dintre cei recent: Constantin Mălinaș, Dimitrie Poptâmaș, Doina Curticean, Sidonia Puiu, Magdalena Tampa și nu foarte mulți alții.

Istoriografia din Transilvania cunoaște foarte bine aportul la viața culturală, la evoluția erudiției pe care l-au avut marii colecționari și fondatori de biblioteci. Antologice sunt numele Ignác Batthyány¹⁸, Samuel von Brukenthal¹⁹,

¹⁶ Buluță, Petrescu 2008.

¹⁷ Buluță, Petrescu, Vasilescu 2011.

¹⁸ Despre Ignác Batthyány (1741– 1798) și biblioteca sa s-au scris mai multe studii, mai ales în ultimele decenii. Alegem dintre ele: Varjú 1899, p. 22; Varjú 2014, p. 19; Biro 2004, p. 25-27.

¹⁹ Baronul Samuel von Brukenthal (1721– 1803) își întreaga colecțiile de carte prin contribuția agenților abatele Franz Neumann, August și Rudolf Grässer, Karl Adolf, contele Georg Banffy și alții, unii dintre ei fiindu-i prieteni, care au participat pentru el la licitațiile din Europa. Primul său bibliotecar de la Sibiu, Samuel Hahnemann, angajat în anul 1777, a ajuns cunoscut mai apoi ca părintele homeopatiei. Vezi la Ittu 2005, p. 15-28; Sîrghie 2002, p. 219-222; Verók 2013, p. 229-241. Vezi și Brukenthal 2007.

Sámuel Teleki²⁰, Gabriel Bethlen²¹, dar și Timotei Cipariu²² și mulți alții, chiar dacă nu de așa mare anvergură. În bibliotecile lor și în alte biblioteci din Transilvania și Partium, o întreagă pleiadă de bibliotecari se deprindea cu prelucrarea și organizarea cărților. Identificarea lor și apoi introducerea într-o enciclopedie / dicționar specializat se impun fără îndoială. S-a făcut o muncă importantă, s-au sistematizat și organizat fondurile bibliotecilor de talie europeană, bibliotecarii au realizat cataloagele și inventarele, care sunt de mare folos și în zilele noastre. Numele multora vor trebui descoperite²³.

Toate bibliotecile cu fondurile de carte de câteva sute de exemplare aveau nevoie de organizare, catalogare, inventariere, de realizarea unui mobilier special etc. De aceste segmente ale existenței bibliotecii se ocupau bibliotecarii. Printre personalitățile vieții culturale din Transilvania care au îmbrățișat și profesia de bibliotecar, s-au aflat la un moment dat unele personalități ale vieții politice, spirituale, literare; putem începe chiar cu episcopul romano-catolic de la Alba Iulia, Ignác Batthyány (bibliotecar la Collegio Sant'Apollinare la Roma)²⁴, Imre Dániel (bibliotecarul lui Ignác Batthyány)²⁵, Robert Szentiványi (bibliotecar la Biblioteca Batthyaneum)²⁶, Péter Kóródy (bibliotecar, apoi director la Biblioteca Batthyaneum)²⁷, Béla Baráth (director la Batthyaneum)²⁸,

²⁰ *Bibliothecae Samuelis S.R.I. Com. Teleki de Szék Pars prima [...]*, Viennae, 1796; *Bibliothecae Samuelis S.R.I. Com. Teleki de Szék Pars secunda [...]*, Viennae, 1800; *Bibliothecae Samuelis S.R.I. Com. Teleki de Szék Pars tertia [...]* cum *Catalogo librorum Hungaric. conjugis desideratissimae Susannae com. Bethlen de Iktár [...]*, Viennae, 1811; *Bibliothecae Samuelis S.R.I. Com. Teleki de Szék Pars Quarta [...]*, Viennae, 1819; *Bibliothecae Samuelis Com. Teleki de Szék Pars Quinta [...]*, curam gerebat Anikó Deé Nagy, Budapestini, 2002. Conte Sámuel Teleki (1739-1822), cancelarul Transilvaniei, a fost și fondator de bibliotecă. Chiar dacă s-a ocupat și singur de prelucrarea cărților sale, putând fi numit și bibliotecar, în bibliotecă sa au lucrat pe parcurs mai mulți bibliotecari. A fost un pasionat colecționar; pentru a se orienta în colecția sa, a creat un sistem propriu de catalogare și sistematizare a cărților. Biblioteca sa a fost catalogată și astfel și publicată.

²¹ Principele Gabriel Bethlen a fondat la Alba Iulia, în anul 1622, Colegiul Academic de rang universitar, punând la dispoziția studenților biblioteca princiară. Nu se cunoaște conținutul ei decât fragmentar. O parte a bibliotecii a fost mutată de principele Gheorghe Rákóczi al II-lea la Sárospatak, o altă parte a fost distrusă în timpul atacurilor turco-tătare, mutată la Sibiu etc. Biblioteca care poartă astăzi numele principelui Bethlen nu mai deține fondurile inițiale, ea funcționează la Aiud în cadrul Colegiului Național „Bethlen Gábor”, având un fond istoric. Vezi la Jakó 1977, p. 128-146.

²² *Ibidem*, p. 310-361.

²³ La Borș 2011 apar numele a 16 bibliotecari ai Societății Astra, activi de la fondare până la anul 1950/1952, însoțite de medalioane biografice, pe care nu-i înșirăm în această contribuție.

²⁴ Varjú 1899, p. 22.

²⁵ Mârza 2020.

²⁶ Szentiványi 1958. A trăit în perioada 1880-1961.

²⁷ Erdélyi 2021, p. 120. A trăit în perioada 1864-1916.

Antal Beke (bibliotecar la Batthyaneum)²⁹, András/Antal Cseresnyés (bibliotecar la Batthyaneum)³⁰. În altă ordine de idei, menționăm pe Bod Peter (bibliotecar al Colegiului Bethlen din Aiud, al contesei Kata Bethlen și al lui Sámuel Teleki)³¹, însuși contele Teleki prelucra cărțile din biblioteca sa; Samuel Hahnemann (bibliotecarul lui Samuel von Brukenthal)³². Apoi, bibliotecarii contelui Teleki: János Mihelyes³³, József Szász (1802-1812)³⁴, István Moós (1813-1815)³⁵, István Szabó (cca 1816)³⁶, Márton Kelemen (începând cu 1817)³⁷; bibliotecarul Antal, fiul lui Miklós Nagymihályi (bibliotecarul Catedralei Catolice de la Oradea, 1419)³⁸, Mihály Barsi (în anul 1628 a fost bibliotecarul lui Gabriel Bethlen la Alba Iulia, apoi al lui Gheorghe Rákóczi I)³⁹, István Tolnai (în 1634 prelucra cărțile ajunse de la biblioteca princiară din Alba Iulia la Sárospatak)⁴⁰, Péter Samarjai Lököš (secretarul principelui Gheorghe Rákóczi al II-lea avea și calitatea de bibliotecar la Alba Iulia)⁴¹, László Málnási (bibliotecar la biblioteca școlii din Odorhei în anul 1752)⁴², János Finta (bibliotecar la Colegiul din Odorhei în anul 1803)⁴³, Johannes Fridvalsky (ieзуit, bibliotecar la Colegiul Iezuit din Cluj până la desființarea ordinului)⁴⁴, Daniel Kornides (bibliotecar la Colegiul Reformat din Cluj)⁴⁵. Tot la Cluj a ajuns Károly Szabó (directorul

²⁸ *Ibidem*, p. 110. Béla Baráth a trăit în anii 1893-1977. A adunat informații despre incunabile existente în Transilvania, a publicat o parte dintre ele. Vezi Barath 1941. Toate informațiile le-a trimis la *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* la Leipzig.

²⁹ *Ibidem*, p. 113. A trăit în anii 1838-1913.

³⁰ *Ibidem*, p. 113. A trăit în anii 1768-1834. A realizat mai multe cataloage de carte ale bibliotecii.

³¹ Gudor 2008, p. 16.

³² Brukenthal 1957, p. 23; Sîrghie 2002, p. 219.

³³ Teleki 2002, p. XI.

³⁴ Orbán 2012.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Jakó 1977, p. 41-43. Bibliotecarul Antal a fost numit în funcția de bibliotecar și secretar de episcopul romano-catolic din Oradea, Andrea Scolari, și a murit, probabil, în anul 1435.

³⁹ Jakó 1977, p. 132-134.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 134-135.

⁴¹ *Ibidem*, p. 136.

⁴² *Ibidem*, p. 257-260.

⁴³ *Ibidem*, p. 306.

⁴⁴ Ján Fridvaldski/ János Fridvalszky (1730-1784); s-a născut în Slovacia de astăzi, la Zvolen, a intrat în ordinul ieзуit la Viena. Până la anul 1773 a fost bibliotecar la Colegiul Iezuit din Cluj. A fost un erudit preocupat de științele naturii, după desființarea ordinului și-a întors atenția spre mineralogie; autor de lucrări publicate, unele despre mineralogia Transilvaniei etc. <http://lexikon.katolikus.hu/F/Fridvalszky.html> (accesat în 30.11.2021).

⁴⁵ Daniel Kornides/Dan Cornides (1732-1787); s-a născut în Slovacia de astăzi, la Liptovský Mikuláš; profesor la universitățile din Germania, apoi la Colegiul Reformat din Cluj; din anul 1784, bibliotecar la Biblioteca Regală Maghiară din Pesta. Este autorul a numeroase lucrări de

Bibliotecii Universitare din Cluj din 1872)⁴⁶, Mihály Böhm (bibliotecar la Biblioteca Universității din Cluj din 1872)⁴⁷. O preocupare în domeniu a fost remarcată și la Timotei Cipariu (colecționar, își organiza biblioteca personală la Blaj, viitoarea Bibliotecă diecezană)⁴⁸, Zenovie Pâclișanu (bibliotecar la Biblioteca diecezană din Blaj)⁴⁹. Nu în ultimul rând, îl amintim pe Ioan Bianu (fondator și director la Biblioteca Academiei din București din 1884)⁵⁰, și lista bibliotecarilor va crește în urma cercetărilor aplicate temei. Acești erudiți au avut, la un moment dat din viața lor, calitatea de bibliotecar, la care au ajuns poate intenționat, poate întâmplător, dar toți au contribuit la evoluția societății cu cartea în mână. Unii au rămas fideli profesiei, alții s-au ocupat de alte activități culturale, științifice sau educative. Nu ne-am propus să epuizăm această listă extrem de interesantă. Am intenționat însă să arătăm și să demonstrăm că spațiul cultural al Transilvaniei, unde trebuie avute în vedere și alte biblioteci, spre exemplu, de instituții școlare, ecleziastice, culturale, va oferi multe surse de cercetare a fenomenului. Numele bibliotecarilor care au susținut generații de intelectuali vor putea completa istoria culturală a Transilvaniei.

Contribuția de față nu a putut fi proiectată ca un studiu exhaustiv pentru că identificarea bibliotecarilor în atât de multe locuri, devenite astăzi instituții sau poate arhive, va necesita o colaborare între specialiști. Însă, având în vedere una din temele conferinței, ne-am gândit să realizăm mai degrabă o evocare – un eseu sau o provocare – prin care să aducem în fața oamenilor de cultură calitatea de bibliotecar, folosindu-ne de experiența proprie și de o bibliografie minimală deocamdată⁵¹.

Despre viitorul profesiei de bibliotecar s-a exprimat, după o experiență de viață în serviciul bibliotecilor românești, Mircea Regneală, *Rolul bibliotecarului în societatea contemporană*⁵². Apoi, părând a fi de specialitate, am accesat

istorie, genealogie, diplomatică, unele rămase în manuscris. Vezi în *Slovenský biografický slovník* 1989, p. 183.

⁴⁶ Györfi 2019, p. 31-33 etc.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 34-35.

⁴⁸ S-a născut în Pânade, lângă Blaj (1805-1887). Vezi spre exemplu la Jakó, 1977, p. 310-361.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 359.

⁵⁰ S-a născut în Făget (1856-1935), o localitate de pe Valea Târnavelor. Vezi la Crăciun 1937; Buluță, Petrescu 2008, p. 139-143.

⁵¹ Ca dovadă despre faptul că mulți autori nu aveau în vedere și identificarea bibliotecarului responsabil pentru câte o bibliotecă, ne-am oprit la Ruffini 1973, în care autorul oferă o minuțioasă prezentare a evoluției bibliotecii stolnicului și exemplarele cele mai importante colecționate, dar nu apare nicio informație despre cel care ar fi putut-o sistematiza – bibliotecarul. De asemenea Buluță 2000 nu are un capitol despre bibliotecari; în interesanta carte a lui Matei [1964] sunt menționați, printre multe alte informații, și câțiva bibliotecari în diferite epoci istorice.

Mai nou, despre viitorul profesiei, vezi la Corneanu: <http://ccdmures.ro/cmsmadesimple/uploads/file/rev8sp/lbrom3.pdf>. (accesat la 18.10.2021).

⁵² Consultat online <http://www.lisr.ro/8-regneala.pdf> (accesat la 22.09.2021).

lucrarea Oliviei Crosby, *Librarians: Information Experts in the Information Age*⁵³. Într-adevăr, autoarea este preocupată de ceea ce un bibliotecar reprezintă, dar punctul de vedere contemporan al autoarei face ca privirile acesteia să fie îndreptate spre era informatizării, deci spre calitatea bibliotecarului din zilele noastre. Profesia de bibliotecar se schimbă odată cu informatizarea lumii. De la funcția clasică de bibliotecar, care avea în grijă bunul mers al bibliotecii, achiziționarea de cărți, apoi catalogarea, inventarierea, servicii de documentare și bibliografice, el va deveni treptat un informatician, bun cunoscător al bazelor de date, o cale complicată și lungă de parcurs. În locul fișierelor, al cataloagelor de bibliotecă cu fișe mobile, bibliotecarul folosește, acolo unde lucrurile stau așa, calculatorul, în care poate fi găsită orice informație despre bibliotecă sau despre orice carte din depozit. Baza sa de date este sau va fi utilizabilă și din exterior. Digitizarea cărților înlesnește accesul la carte de la distanță, documentarea devenind posibilă, de asemenea, la distanță. Însă nu ne-am propus, deocamdată, urmărirea acestui nou parcurs – pentru realizarea acestei evocări/provocări.

Personal, susținem prezența bibliotecilor tradiționale în viața noastră, chiar dacă de multe ori ne sunt de mare ajutor cărțile accesate pe internet, și doar în situații extreme am înlocui cartea tipărită pe hârtie, cu un farmec de neînlocuit, cu un e-book. Spunem împreună cu Jean-Claud Carrière și Umberto Ecco: „Nu sperați că veți scăpa de cărți”⁵⁴ și adăugăm că printr-un contact personal cu bibliotecarul, în spațiul bibliotecii sau al sălii de lectură, se oferă cititorului un loc prietenos pentru lectură și cercetare.

Abrevieri bibliografice

- Baráth 1941 – Béla Baráth, *Erdélyi könyvtárainak ösnyomtatványai*, Kolozsvár, 1941
Biro 2004 – Doina Hendre Biro, „Les Batthyany: considerations sur une genealogie”, în *Annales Universitatis Apulensis*. Series Historica, 2004, nr. 8, p. 25-41
Bontescu – Lia Bontescu, *Biblioteca și Bibliotecarul – rep(r)ere istorice*. Vezi la https://www.academia.edu/9199820/Biblioteca_si_Bibliotecarul_reprere_istorice (25.09.2021)
Borș 2011 – Silviu Borș, *Biblioteca Centrală a Asociațiunii, 1861-1950*, Sibiu-Cluj-Napoca, 2011
Brukenthal 1957 – *Biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu*, București, 1957
Brukenthal 2007 – *Samuel von Brukenthal Modell Aufklärung*. Concept și coordonare Daniela Dâmboiu, Iulia Mesea, Sibiu/Hermannstadt, 2007
Buluță 2000 – Gheorghe Buluță, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, București, 2000

⁵³ Crosby 2000/2001, p. 2-14. Materialul este disponibil online la pagina web <https://www.bls.gov/careeroutlook/2000/Winter/art01.pdf> (accesat la 10.10. 2021).

⁵⁴ Carrière, Ecco 2010. Ambii autori iubitori de cărți – cărți vechi – își exprimă speranța că așa cum prin apariția televiziunii nu a dispărut cinematograful, nici e-book-ul nu „va ucide” cartea.

- Buluță, Petrescu 2008 – Gheorghe Buluță, Victor Petrescu, *Bibliologie românească. Idei. Portrete. Controverse*, Târgoviște, 2008
- Buluță, Petrescu, Vasilescu 2011 – Gheorghe Buluță, Victor Petrescu, Emil Vasilescu, *Bibliologi români. Dicționar*, Târgoviște, 2011
- Carrière, Ecco 2010 – Jean-Claud Carrière, Umberto Ecco: *Nu sperați că veți scăpa de cărți*. Convorbiri moderate de Jean-Philippe de Tonnac. Traducere din franceză de Emanoil Marcu, București, 2010
- Corneanu – Ovidiu Corneanu, *De la meseria de bibliotecar la cea de specialist în științele informării*. <http://ccdmures.ro/cmsmadesimple/uploads/file/rev8sp/lbrom3.pdf>
- Crăciun 1937 – Ioachim Crăciun, *Doi bibliologi români: Ioan Bianu (1856-1935) și Al. Sadi Ionescu (1873-1926)*, Cluj, 1937
- Crosby 2000/2001 – Olivia Crosby, "Information experts in the information age", în *Occupational Outlook Quarterly*, nr. 4, vol. 44, 2000/2001, p. 2-14, disponibil online la <https://www.bls.gov/careeroutlook/2000/Winter/art01.pdf>
- DEX – <https://dexonline.ro/>
- Erdélyi 2021 – Az Erdélyi Püspökök székesegyháza 1949. Forráskiadás. Kolozsvár, 2021
- Gudor 2008 – Kund Botond Gudor, *Istoricul Bod Peter (1712-1769)*, Cluj-Napoca, 2008
- Györfi 2019 – Györfi Dénes, *Bibliotheca Universitatis Claudiopolitanae. Evoluția instituțională și practici ale lecturii în Clujul universitar 1872-1945*, Cluj-Napoca, 2019
- Ittu 2005 – Constantin Ittu, *Tainele Bibliotecii Brukenthal*, Sibiu, 2005
- Iturbe 2015 – Antonio G. Iturbe, *Biblioteca de la Auschwitz*, București, 2015
- Jakó 1977 – Zsigmond Jakó, *Philobiblon transilvan*, București, 1977
- Kovács 1963 – Kovács Maté, *A könyv és könyvtár a Magyar társadalom életében*, Budapest, 1963
- Matei [1964] – Horia Matei, *Cartea un călător milenar*, [1964]
- Mârza 2020 – Andreea Mârza, *Portretul unui iluminist ardelean. Bibliotecarul Imre Dániel (1754-1804)*, Cluj-Napoca, 2020
- Orbán 2012 – János Orbán, *Patronajul artistic al contelui Teleki Sámuel*. Teza de doctorat susținută în anul 2012 la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
- Puiu 2002 – Sidonia Puiu, „Elogiu bibliotecarului”, în *Librăria*, 2002, I, p. 239-250
- Regneală – Mircea Regneală, *Rolul bibliotecarului în societatea contemporană*, material disponibil online la adresa: <http://www.lisr.ro/8-regneala.pdf>
- Rost 1990 – Gottfried Rost, *Der Bibliothekar Schatzkammerer oder Futterknecht*, Leipzig, 1990
- Ruffini 1973 – Mario Ruffini, *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino*, București, 1973
- Sîrghie 2002 – Anca Sîrghie, *Pagini din istoria bibliotecilor. Biblioteci celebre ale lumii*, Sibiu, 2002
- Slovenský biografický slovník 1989 – *Slovenský biografický slovník*, [Dicționar biografic slovac], III, K-L, Martin, 1989
- Szentiványi 1958 – Róbertus Szentiványi, *Catalogus concinnus librorum manuscriptorum Bibliothecae Batthyanyanae Albae in Transsylvania*, Szeged, 1958
- Szilágyi 1959 – János Szilágyi, „Levél a könyvtárosi hivatásról”, în *A Könyvtáros*, 1959, nr. 9, disponibil online la adresa de internet: http://epa.oszk.hu/01300/01367/00254/pdf/EPA01367_3K_2013_10_40-53.pdf
- Teleki 2002 – *Bibliothecae Samuelis Com. Teleki de Szék pars quinta. Libros inde ab anno MDCCCXIX post typis vulgatas catalogi partem quartam comparatos complexa*. Curam gerebat Anikó Deé Nagy, Budapestini, 2002
- Varjú 1899 – Elemér Varjú, „A Gyulafejevári Batthyány-Könyvtár”, în *Magyar Könyvszemle*, 7, 1899, nr. 2, p. 22
- Varjú 2014 – Elemér Varjú, „Biblioteca Batthyaneum la sfârșitul secolului al XIX-lea”, în *Batthyaneum. Biblioteca Batthyaneum la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cartea-Catalog a lui Varjú Elemér*, adnotată și comentată, București, 2014

- Verók 2013 – Atila Verók, "La coscienza culturale dei sassoni di Transilvania e la fondazione della Biblioteca Brukenthal", în Frédéric Barbier, Andrea de Pasquale (ed.) *Un'istituzione dei Lumi: la biblioteca. Teoria, gestione e pratiche biblioteconomiche nell'Europa dei Lumi*. Convegno Internazionale, Parma, 20-21 maggio 2011, Parma, 2013, p. 229-241
- Winter 2005 – Jeanette Winter, *Bibliotecarul din Basra: „O poveste adevărată a Irakului”*, 2005

